

5.1.2024

Lausuntotiivistelmä; luonnos hallituksen esitykseksi laiksi rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun muuttamisesta

1. Esitysluonnoksen pääasiallinen sisältö ja lausuntopyyntö

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikostorjunnasta Tullissa annettua lakia (623/2015), jäljempänä *Tullin rikostorjuntalaki*. Muutokset koskevat salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaa lain 3 lukua. Luku perustuu olennaisilta osiltaan pakkokeinolain 10 luvun säännöksiin salaisista pakkokeinoista. Tätä taustaa vasten on tarpeen tehdä soveltuvin osin vastaavat muutokset Tullin rikostorjuntalain 3 lukuun, kuin mitä on tehty pakkokeinolain 10 lukuun ja poliisilain 5 lukuun (laki 452/2023 ja 492/2023) ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 lukuun (EV 9/2023 vp).

Salaisena tiedonhankintakeinona toteutettavan televalvonnan lupaa ei enää jatkossa lähtökohtaisesti rajoitettaisi vain tiettyihin luvan hakemisen hetkellä tiedossa oleviin telesoitteisiin tai telepäätelaitteisiin. Peitely tiedonhankinta ehdotetaan mahdollistettavaksi tietoverkossa tehtynä ennalta estettäessä Tullin tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Tekniseen laitteeseen kohdistuvaa teknistä kuuntelua saisi toimeenpanna laitteen sijaintipaikasta riippumatta (ns. näppäimistökuuntelu). Lisäksi esitysluonnoksen mukaan ylimääräisen tiedon käyttö mahdollistettaisiin selvitettyä Tullin tutkittavaksi kuuluvia tullirikoksena pidettäviä huumausainerikoksia, joista säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta.

Eräiden muutosten tarkoituksena on lisäksi selventää rikostorjunnasta Tullissa annetun lain sellaisia säännöksiä, jotka ovat käytännössä osoittautuneet epäselviksi tai tulkinnanvaraisiksi.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian vuoden 2024 alussa.

Valtiovarainministeriö pyysi ajalla 14.11.-15.12.2023 lausuntoa esitysluonnoksesta seuraavilta tahoilta, joista tähdellä (*) merkityt antoivat lausunnon:

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia*
Electronic Frontier Finland - Effi ry
Elinkeinoelämän Keskusliitto*
Helsingin hovioikeus*
Helsingin käräjäoikeus*
Ihmisoikeusliitto
Julkiset Oikeusavustajat ry
Juristiliitto – Juristförbundet*
Keskusrikospoliisi*
Liikenne- ja viestintäministeriö*
Liikenne- ja viestintävirasto*
Oikeuskanslerinvirasto*
Oikeusministeriö*
Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry
Poliisihallitus*
Puolustusministeriö*
Pääsikunta
Rajavartiolaitoksen esikunta*
Sisäministeriö, poliisiosasto*
Suojelupoliisi*
Suomen Asianajajaliitto*

Suomen Poliisijärjestöjen liitto
 Suomen Syyttäjähdistys ry*
 Suomen tuomariliitto ry
 Suomen Yrittäjät
 Syyttäjälaitos*
 Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry*
 Tietosuojavaltuutetun toimisto
 Tulli*
 Tulliliitto*
 Tullin Akavalainen Yhdistys ry
 Tullivirkamiesliitto
 Tuomioistuinvirasto
 Ulkoministeriö

2. Tiivistelmät annetuista lausunnoista

2.1. Eduskunnan oikeusasiamies

Televalvonnan henkilösidonaisuus

Eduskunnan oikeusasiamies (EOA) totesi olleensa eri yhteyksissä kuultavana poliisilain ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain vastaavien muutosten yhteydessä ja pitänyt televalvontaluvan muuttamista henkilösidonaiseksi perusoikeussuojan näkökulmasta ongelmallisena, sillä näin kohdehenkilön ja teleosoitteen tai telepäätelaitteen välinen yhteys jää tuomioistuinkontrollin ulkopuolelle. EOA viittasi siihen, mitä perustuslakivaliokunta on todennut poliisilain vastaavaa ehdotusta koskevassa lausunnossaan (PeVL 99/2022 vp – HE 275/2022vp, s. 2–3), että kysymys on huomattavasta ja periaatteellisesti merkittävästä muutoksesta perustuslain 10 §:ssä turvattu luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan rajoittamista koskevaan lainsäädäntöön ja siihen, että valiokunnan mukaan ehdotettu muutos oli omiaan heikentämään salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä koskevaa oikeussuojaa. EOA kiinnitti huomiota valiokunnan ehdotukseen, että hallintovaliokunnan tulisi harkita sääntelyn muuttamista luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan paremmin huomioon ottavaksi. EOA totesi kuitenkin hallintovaliokunnan näkemyksen, että esillä olevassa hallituksen esityksessä ei ehdotettu muutettaviksi teletiedonhankintakeinojen edellytyksiä koskevaa sääntelyä tai esimerkiksi sitä, mihin liittyisiin tai laitteisiin teletiedonhankintakeinoja voidaan kohdistaa. Kysymys oli hallintovaliokunnan mukaan päätöksentekotason muuttamisesta asiassa, jossa pidättämiseen oikeutetulla poliisimiehellä tai suojelupoliisin päällystöön kuuluvalla poliisimiehellä on nykyisinkin vahva asema. Hallintovaliokunta korosti, että ehdotetun sääntelyn mukaan pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen tai suojelupoliisin päällystöön kuuluvan poliisimiehen on tehtävä toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai -päätelaitteista erillinen päätös, jossa on nimenomaisesti perusteltava syyt niiden valitsemiselle. Valiokunnan mukaan perusteluvelvollisuus tarkentuu nykyisestä, ja päätös voi olla myös laillisuusvalvonnan kohteena. Valiokunnalle esitetyn arvion mukaan ehdotus parantaa näiltä osin luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaa. EOA totesi lopuksi, että kun lainsäätäjät on hyväksyneet ratkaisun poliisin ja Rajavartiolaitoksen osalta, ei EOA:lla ole ehdotuksen osalta enempää lausuttavaa.

Teknisen laitteen tekninen kuuntelu (ns. näppäimistökuuntelu)

Teknistä kuuntelua koskevaan Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 13 §:n 3 momenttiin ehdotetaan muutosta, jonka mukaan Tulli saisi kohdistaa teknistä kuuntelua tekniseen laitteeseen sen sijaintipaikasta riippumatta, jos kuuntelu kohdistuu vain tekniseen laitteeseen, eikä tilaan, jossa laite sijaitsee. Siten tätä ns. näppäimistökuuntelua ei koskisi 2 momentin rajoitus, jonka mukaan teknistä kuuntelua ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Perustelujen mukaan (s. 10) ”suojan tarpeen johdosta ei ole normaalisti perusteltua rinnastaa näppäimistökuuntelua asuntokuunteluun.” EOA totesi olevansa tästä jossain määrin eri mieltä, sillä kotirauhan piiriin tunkeutumista on sekin, että ”kuunnellaan” näppäimistöä laitteesta, jota käytetään kotirauhan suojaa nauttivassa tilassa. EOA:n mukaan voidaan ajatella, että näppäimistöä käytetään samalla tavalla kuin keskustellaankin ja kaikkein yksityisimmiksi koetut asiat tehdään kotirauhan piirissä. Näin ollen EOA:n mukaan ei voida pitää ongelmattomana ajatusta siitä, että kotirauhan suojan tarpeen kannalta ei olisi merkitystä sillä, tapahtuuko näppäimistökuuntelulla seurattava toiminta asumiseen käytettävässä vai muussa tilassa. EOA totesi kuitenkin lopuksi, että kun lainsäätäjät on hyväksyneet ratkaisun poliisin ja Rajavartiolaitoksen osalta, ei EOA:lla ole ehdotuksen osalta enempää lausuttavaa.

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa saisi ehdotuksen mukaan jatkossa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tullirikoksen selvittämiseksi ja kyse on tullirikoksena pidettävästä huumausainerikoksesta. Voimassa olevan lain mukaan ylimääräistä tietoa saa käyttää edellä mainituin edellytyksin ja jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta. EOA piti kysymyksenalaisena, onko huumausainerikoksissa kysymys sellaisesta perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettusta rikoksesta, joka vaarantaa yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta. EOA totesi, että vaikka huumausainerikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta enintään kaksi vuotta vankeutta, oikeuskäytännössä huumausainerikoksista useimmiten seuraa vain sakkorangaistus. EOA viittasi kuitenkin perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöön, jonka mukaan perustuslakivaliokunta on katsonut huumausainerikosten kuuluvan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin ja, että hallintovaliokunta on linjannut, että huumausainerikosten yleinen haitallisuus sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta perustelee ylimääräisen tiedon käytön mahdollistamista rikoksen selvittämisessä ja piti perusteltuna, että huumausainerikos sisällytetään ylimääräisen tiedon käyttämisen mahdollistavaan poliisilain 5 luvun 54 §:n 2 momentin perusterikosluekseen. EOA totesi tämän osalta, että kun näin on poliisilain kohdalla säädetty, ei EOA:lla ole ehdotuksesta enempää lausuttavaa.

Telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

Ehdotuksen mukaan telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseen käytettävän laitteen [ns. IMSI-catcher] ei enää tarvitsisi olla sellainen, että sitä voidaan käyttää vain tähän tarkoitukseen. Siten Liikenne- ja viestintäviraston tarkastus ulottuisi vain siihen, että laite ei ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille. Voimassa olevan lain mukaan Tulli saa käyttää telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseen ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää vain edellä mainittuun tehtävään ja viestintävirasto tarkastaa teknisen laitteen vaatimustenmukaisuuden sekä sen, ettei laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille.

EOA totesi, että vastaavaa muutosta ehdotettiin poliisille edellä mainitussa hallituksen esityksessä HE 275/2022 vp. Muutosta perusteltiin nykytilan arviointia koskevassa jaksossa sillä, että teknisten ratkaisujen monipuolistuessa ja kehittyessä perusteltuna ei voida pitää, että pykälässä tarkoitettuun toimintaan tulisi jatkossakin hankkia vain laitteita, joiden tulisi soveltua pelkästään telesoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Mahdollisena voidaan pitää, että saatavilla ei jossain vaiheessa ole pelkästään tähän tarkoitukseen soveltuvia laitteita, tai että tällaisten hankkiminen ei ainakaan ole kokonaistaloudellisesti perusteltua.

EOA viittasi perustuslakivaliokunnan lausuntoon, jossa valiokunta totesi, että säännös tuli joko säilyttää tältä osin voimassa olevassa muodossaan tai muuten säädösperusteisesti huolehtia valvonnallisin ja teknisin keinoin siitä, että laitetta käytetään vain yksilöintitietojen hankkimiseen. Tällainen muutos oli edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Perustuslakivaliokunta ei siis pitänyt poliisilain muutosta koskevassa hallituksen esityksessä esitetyjä perusteluja riittävinä poliisilakiin ehdotetulle laitteen ominaisuuksia koskevalle poistolle. Hallintovaliokunta ehdotti perustuslakivaliokunnan säätämisyjärjestyksestä koskevan huomautuksen huomioon ottamiseksi tätä koskevan kohdan poistamista lakiehdotuksesta, eikä poliisilakia tältä osin muutettu. EOA totesi, ettei ehdotusta ole perusteita arvioida eri tavalla kuin mitä perustuslakivaliokunta edellä kerrotusti teki poliisilain osalta, eikä ehdotukselle ole esitetty muitakaan hyväksyttäviä perusteita ja näin ollen Tullin rikostorjuntalaissa ei voida säätää puheena olevasta asiasta eri tavalla ja väljemmin kuin poliisilaisissa.

2.2. Elinkeinoelämän keskusliitto (EK)

Yleistä

EK keskittyi lausunnossaan erityisesti niihin esityksen kohtiin, jotka liittyvät yrityksille osoitettaviin tietopyyntöihin tai muihin toimenpiteisiin. EK:n mukaan Tullin rikostorjuntalain 3 luvun salaisia pakkokeinoja koskeviin säännöksiin ehdotetaan useita muutoksia, joilla olisi vaikutusta myös luvussa tarkoitettujen tieto- tai toimenpidepyyntöjen kohteena oleviin yrityksiin, erityisesti teleoperaattoreihin ja, että velvoittavien säännösten on oltava niin yksiselitteisiä ja selkeitä, ettei niihin jää tulkinnanvaraa. Tulkinnanvaraisuus lisää yksittäisiin pakkokeinopäätöksiin kuluva selvittelyaika operaattorilla ja hidastaa tietojen saamista viranomaisen kannalta. Tulkinnanvaraisuus estää myös automaation käytön työvaiheissa ja pakottaa operaattorit manuaalisiin työnkulkuihin.

Televalvonnasta päättäminen (6 §)

EK:n mukaan 6 §:ään ehdotetuista muutoksista seuraisi, että jatkossa televalvontalupaa koskevassa hakemuksessa ja päätöksessä ei enää lueteltaisi erikseen kaikkia niitä telepäätelaitteita tai -osoitteita, joita vaatimus tai päätös koskee, vaan tuomioistuimien voisi myöntää luvan viesteihin, jotka ovat lähtöisin epäillyn hallussa olevasta tai hänen oletettavasti muuten käyttämästä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettavina tällaiseen laitteeseen näitä osoitteita tai laitteita yksilöimättä. Muutoksen takia Tullin ei tarvitsisi hakea erikseen yksittäisiä lupia myöskään sellaisille henkilön hallussa oleville teleosoitteille tai -laitteille, jotka selviävät vasta luvan myöntämisen jälkeen. Tämä vaikuttaa luonnollisten henkilöiden oikeuksiin kohdistuviin riskeihin. EK:n mukaan teleoperaattoreilla ei välttämättä ole käytössään ajantasaista tietoa esimerkiksi liittymän käyttäjistä, eikä teleoperaattoreiden vastuulla ei voi olla selvittää, mitä liittymiä henkilöllä on käytössään. Pykälään ehdotetusta muutoksesta ei saa siten aiheutua lisätyötä teleoperaattoreille. Lisäksi EK totesi, ettei viestinnän luottamuksellisuutta myöskään tule vaarantaa epäselvällä käyttäjätiedolla. Laitte- ja liittymäkohtaisuudesta luopumista on perusteltu esityksessä sillä, että se aiheuttaa samassa asiassa useita peräkkäisiä televalvontalupien valmistelu- ja käsittelyprosesseja sekä Tullissa että tuomioistuimissa. EK korosti kuitenkin sitä, että muutokset tulevat kuitenkin lisäämään oleellisesti teleoperaattoreihin kohdistuvien viranomaiskyselyjen volyyminä. Samoin viranomaisten asiantuntijuus korostuu ja virkavastuu laajenee.

Peitelty tiedonhankinta (11 §)

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jonka mukaan Tulli saa kohdistaa henkilöön peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyneen rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Esitysluonnoksen perusteluiden mukaan tietoverkossa suoritettavalle peiteltylle tiedonhankinnalle olisi perusteltua olla alempi kynnyksinä kuin muulle peiteltylle tiedonhankinnalle. EK oli tämän suhteen hyvin kriittinen ja totesi, että huomioiden sen, kuinka laajasti ihmiset nykyään hoitavat asioitaan tietoverkoissa ml. henkilökohtainen, yksityinen viestintänsä, kategorinen ajatus siitä, että yksityisyyden suojaan puuttuvien toimien kynnyksinä olisi tietoverkoissa olla alempi kuin muutoin on täysin kestävä.

Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen (21 §)

Säännöksen 2 momentista ehdotetaan poistettavaksi rajoitus siitä, että teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseksi saadaan käyttää ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää pelkästään tähän tarkoitukseen. Toimintaan soveltuvan laitteen ominaisuuksia ei siten jatkossa rajattaisi. EK huomautti, että eduskunnan perustuslakivaliokunta esitti vuonna 2022 sekä pakkokeinolain 10 lukuun ehdotettujen muutosten käsittelyn yhteydessä, että poliisilain 5 lukuun ehdotettujen muutosten käsittelyn yhteydessä, ettei tuolloin esitettylle edellä kerrotuille vastaavalle rajoituksen poistamiselle ollut esitetty riittäviä perusteluja. Pakkokeinolain 10 luvun osalta myös eduskunnan lakivaliokunta ehdotti mietinnössään, ettei hallituksen esityksen mukaista rajoituksen poistamista tehtäisi. Poliisilain 5 luvun osalta samaa esitti mietinnössään puolestaan eduskunnan hallintovaliokunta. Kumpaakaan lakia ei valiokuntien kannanottojen vuoksi näiltä osin muutettu ehdotetulla tavalla. EK mukaan on erittäin tärkeää huolehtia, ettei teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisen helpottaminen eri teknisillä laitteilla myöskään aiheuta häiriötä verkoille. EK totesi tämän ehdotuksen osalta, ettei Tullin rikostorjuntalain osalta ole nähtävissä perusteluja, miksi asiassa tulisi nyt päätyä toisenlaiseen lopputulokseen. EK ehdottikin, että luonnoksen ehdotus rajoituksen poistamisesta poistetaan lopullisesta hallituksen esityksestä.

Teleyrityksen oikeus korvaukseen

Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 299 §:n mukaan teleyrityksellä on oikeus saada valtion varoista korvaus yksinomaan viranomaisen avustamiseksi hankittujen järjestelmien, laitteistojen ja ohjelmistojen investoinneista ja ylläpidosta aiheutuneista välittömistä kustannuksista. EK mukaan teleyrityksillä tulisi aina olla oikeus täysimääräiseen korvaukseen kaikista viranomaisten avustamisesta aiheutuneista kustannuksista, myös henkilöstökustannuksista. EK viittasi tässä myös Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry:n asiassa antamaan lausuntoon.

2.3. Helsingin hovioikeus (HO)

HO toteaa lausunnossaan, että hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetut muutokset vastaavat pääosin sanottuihin muihin lakeihin jo tehtyjä muutoksia. Ehdotetut muutokset ovat pääosin tarpeellisia ja hallituksen esitysluonnos on lähtökohtaisesti kannatettava.

HO toteaa, että televalvontaluvan alkamishetkeä koskeva oikeuskäytäntö on ollut yleisesti vaihtelevaa, minkä johdosta ehdotettu 6 §:n 4 momentin täsmennys luvan alkamishetkestä on tarpeellinen ja kannatettava. Myös muut 6 §:ään ehdotetut muutokset, joilla pääsäännöksi tulisi televalvontaluvan myöntämisen henkilösidonaisuus ja ainoastaan tuntemattomien televalvonnan kohteena olevien henkilöiden osalta vaatimus tulisi kohdistaa tiettyyn teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, ovat kannatettavia. Muutosten voidaan arvioida säästävän viranomaisten resursseja. HO pitää tarpeellisena perusteluissa olevaa täsmennystä, jonka mukaan yksittäisiä lupia sellaisille henkilön teleosoitteille tai telepäätelaitteille, jotka selviävät vasta luvan myöntämisen jälkeen, ei tarvitsisi hakea, mutta myös tällaista myöhemmin aloitettua valvontaa koskee alkuperäisen päätöksen voimassaoloaika. Erityisen kannatettavana laillisuusvalvonnan ja televalvonnan kohteena olevan henkilön oikeusturvan kannalta HO pitää ehdotusta, jonka mukaan pidättämiseen oikeutetun tullimiehen tulisi tehdä televalvonnan kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista erillinen perusteltu päätös. Vastaavasti ehdotettu täsmennys salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittamista koskevaan 57 §:ään on kannatettava.

HO kiinnittää 6 §:n osalta huomiota siihen, että ehdotetussa uudessa 6 momentissa on viitattu tuntemattomaan epäiltyyn. Tältä osin HO toteaa, että säännöksessä tulisi epäillyn sijasta viitata 5 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun henkilöön eli henkilöön, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyneen 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen. Vastaava viittaus on sisällytetty ehdotuksen 44 §:ään. Myös poliisilain 5 luvun 10 §:ssä ja rikosentorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 18 §:ssä on säädetty vastaavasti.

Voimassa olevan teknistä kuuntelua ja sen edellytyksiä koskevan 13 §:n 2 momentin mukaan teknistä kuuntelua ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Esitysluonnoksessa on ehdotettu muutosta, jonka mukaan Tulli saisi kohdistaa pelkästään tekniseen laitteeseen kohdistuvaa teknistä kuuntelua laitteen sijaintipaikasta riippumatta. HO toteaa, että mahdollisten tulkintaepäselvyyksien välttämiseksi ehdotuksen suhdetta 2 momentin säännökseen tulisi selventää (esimerkiksi lisäämällä ehdotukseen sanamuoto "2 momentissa säädetyn estämättä").

Ylimääräisen tiedon käyttämisen osalta esitysluonnoksessa on ehdotettu, että ylimääräisen tiedon käyttäminen sallittaisiin, kun kyse on tullirikoksena pidettävästä huumausainerikoksesta (53 §). Myös tällöin lisäedellytyksenä olisi, että ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tullirikoksen selvittämiseksi. Ottaen huomioon hallituksen esityksestä laiksi poliisilain muuttamiseksi annettu eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausunto (PeVL 99/2022 vp) ja eduskunnan hallintovaliokunnan mietintö (HaVM 42/2022 vp) ehdotettu muutos ei HO:n mukaan anna aiheutta lausua siitä enempää.

2.4. Helsingin käräjäoikeus (KäO)

KäO toteaa lausunnossaan, että esitetyt muutokset vastaavat pakkokeinolakiin, poliisilakiin sekä rikosentorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin jo aiemmin tehtyjä muutoksia ja, että sääntelyn yhdenmukaistaminen on perusteltua. KäO pitää esitettyjä muutoksia kannatettavina ja perusteltuina. KäO:n mukaan esitetty muutos siitä, että televalvontalupa muuttuu henkilösidonaiseksi ja pidättämiseen oikeutettu tullimies tekee itse erillisen päätöksen televalvonnan kohteena olevista teleosoitteista ja telepäätelaitteista muutoin kuin epäillyn ollessa tuntematon, arvioidaan hyvin vähän vähentävän lupakäsittelyiden määrää tuomioistuimissa sekä tuovan siten resurssisäästöjä. KäO katsoo, että resurssisäästöjen määrä on kuitenkin tältä osin hyvin vähäinen.

2.5. Juristiliitto

Juristiliitto kannattaa lausunnossaan annettua esitysluonnosta. Ehdotetut muutokset vastaavat liiton mukaan vuoden 2023 aikana tehtyjä muutoksia mm. pakkokeinolakiin, poliisilakiin sekä Rajavartiolaitoksen rikosentorjuntalakiin. Tulli on liiton mukaan omalla toimialalla merkittävä esitutkintaviranomainen, joten on olennaista, että toimivaltuudet ovat PTR-toimijoiden kesken yhteneväiset. Juristiliitto toteaa lausunnossaan kuitenkin, että tulevaisuudessa olisi syytä harkita PTR viranomaisten rikosentorjuntaan liittyvien lakien yhdistämistä. Juristiliiton näkemyksen mukaan olisi tarkoituksenmukaista koota säännökset esitutkintaviranomaisesta riippumatta esimerkiksi pakkokeinolakiin. Nykyiset useat erilliset lait aiheuttavat sekaantumisen ja tulkinnallisten ristiriitojen lisääntymistä. Erilaisia, esitutkintaviranomaisesta riippuvaisia menettelyjä ei voi myöskään pitää toivottavana. Erityisesti samaan prosessiin liittyvien säännösten ja menettelyjen eroavaisuudet eri lakien välillä aiheuttavat helposti erehdyksiä ja haasteita lakien tulkinnassa. Toisistaan poikkeavat menettelyt voivat aiheuttaa haasteita syyteharkinnan ja oikeuskäsittelyn aikana, kun eroavaisuudet saattavat aiheuttaa virheellisten prosessiväitteiden tekemistä. Yksi yhteinen ja yhdenmukainen, samassa laissa säädetty menettely edistäisi liiton mukaan myös sen ennakoitavuutta.

2.6. Keskusrikospoliisi (KRP)

KRP toteaa lausunnossaan, että ehdotettujen muutosten taustalla ovat pakkokeinolakiin, poliisilakiin ja rikostorjunnasta Rajavartioloitoksessa annettuun lakiin tehdyt muutokset. Esityksessä ehdotettuja muutoksia voidaan pitää lähtökohtaisesti kannatettavina.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan lisättäväksi Tullin rikostorjuntalakiin Tullille oikeus peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa. Peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa ehdotetaan mahdollistettavaksi ennalta estettäessä Tullin tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. KRP toteaa, että tietoverkossa tehtävä peitelty tiedonhankinta eroaa yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta luottamuksellisen suhteen puuttumisen lisäksi vuorovaikutuksen lyhytkestoisuuden osalta. Peiteltyä tiedonhankintaa koskevan toimivaltuuden käytölle on ominaista pyrkimys henkilökohtaiseen tapaamiseen tai vastaavaan vuorovaikutukseen tiedonhankinnan kohteen kanssa, mutta ei kuitenkaan pitkäaikaiseen kanssakäymiseen ja erityisen luottamussuhteen muodostamiseen kuin peitetoiminnassa. KRP tuo esiin sen, että yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta päättää KRP:n päällikkö Tullin rikostorjunnan päällikön tai tehtävään määrätyn salaisen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun tullimiehen esityksestä. Peitellystä tiedonhankinnasta päättää taas Tullin rikostorjunnan päällikkö. KRP toteaa, että laajennettaessa Tullin toimivaltuuksia tietoverkossa tehtävän peitellyn tiedonhankinnan osalta, tulee koulutuksen avulla varmistaa, että peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa suorittavat tullimiehet on riittävästi perehdytetty tietoverkossa tehtävän peitellyn tiedonhankinnan ja peitetoiminnan eroavaisuuksista. Peiteltyä tiedonhankintaa tai peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkoissa ei saa käyttää peitetoimintaa tai yksinomaan tietoverkoissa suoritettavaa peitetoimintaa koskevan sääntelyn kiertämiseksi. KRP pitääkin tärkeänä, että keskeisillä salaisia tiedonhankinta- ja pakkokeinoja käyttävillä PTR-viranomaisilla on yhteinen näkemys tietoverkossa toteutettavan peitellyn tiedonhankinnan rajoista suhteessa yksinomaan tietoverkossa toteutettavaan peitetoimintaan ja peitetoimintaan. Lisäksi KRP korostaa, että poliisi vastaa valtakunnallisesti salaisten pakkokeinojen ja tiedonhankintakeinojen koulutuksista ja pitää Tullin osallistumista kyseisiin kouluksiin keskeisenä yhteisen näkemyksen muotoutumisen kannalta.

Tullin rikostorjuntalain 2 luvun 2 §:n mukaan Tullin on ilmoitettava poliisille tietoonsa tulleesta epäilystä vakavasta rikoksesta ja käynnistämästään toimenpiteestä sellaisen rikoksen selvittämiseksi. Keskusrikospoliisi pitää tärkeänä, että poliisilla on yleistoimivaltaisena lainvalvontaviranomaisena tieto myös Tullin käyttämistä salaisista tiedonhankintakeinoista kattavan tilannekuvan muodostamiseksi sekä päällekkäisyyksien välttämiseksi. KRP Tullin rikostorjuntalain 3 lukuun tulisivin selvyuden vuoksi lisätä edellä kuvatun kaltainen ilmoitusmekanismi.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan lisäksi poistettavaksi Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 21 §:n 2 momentista rajoitus siitä, että teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseksi saadaan käyttää ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää pelkästään tähän tarkoitukseen. Toimintaan soveltuvan laitteen ominaisuuksia ei siten jatkossa rajattaisi. Pykälän perusteella Tulli voisi kuitenkin jatkossakin hankkia teknisillä laitteilla vain teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietoja. KRP toteaa, että perustuslakivaliokunta on aikaisemmin nimenomaisesti edellyttänyt nyt poistettavaksi ehdotetun kaltaisen rajoituksen lisäämistä poliisilakiin edellytyksenä tavallisen lain säätämisyjärjestyksen käyttämiselle. KRP huomauttaa, että vastaavanlaista poistoa esitettiin hiljattain pakkokeinolakia koskevassa muutosesityksessä. Perustuslakivaliokunta kiinnitti esityksestä antamassaan lausunnossa huomiota siihen, että säännös tulee joko säilyttää tältä osin voimassa olevassa muodossaan tai muuten säädöserusteisesti huolehtia valvonnallisin ja teknisin keinoin siitä, että laitetta käytetään vain yksilöintitietojen hankkimiseen. Muutosesitys poistettiin perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla esityksestä eduskunnassa, sillä esitykseen ei kyetty tekemään vaadittuja muutoksia.

KRP pitää kuitenkin Tullin rikostorjuntalakiin ehdotettua muutosta perusteltuna. Vaatimus siitä, että tietojen hankkimiseen voidaan käyttää ainoastaan sellaista laitetta, jota voidaan käyttää vain telepääteosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen, on koettu hankalaksi myös poliisin toiminnassa. Käytännössä yksilöintitietojen hankkimiseen käytettävillä laitteilla voi olla usein muitakin ominaisuuksia. Siten vaatimus laitteesta, jolla ei voi tehdä muuta kuin hankkia telepäätelaitteen yksilöintitietoja, rajaa poliisin ja muiden lainvalvontaviranomaisten mahdollisuuksia hankkia kustannustehokasta teknistä kalustoa. KRP toteaa, että vastaava muutos tulisivin tehdä mahdollisimman nopeasti myös pakkokeinolain ja poliisilain teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista koskeviin säännöksiin. Nyt lausuttavana olevassa esityksessä ei ole kuitenkaan KRP:n näkemyksen mukaan riittävällä tavalla huolehdittu perustuslakivaliokunnan edellyttämistä valvonnallisista ja teknisistä vaatimuksista.

2.7. Liikenne- ja viestintäministeriö (LVM)

LVM pitää yleisesti kannatettavana ehdotuksen lähtökohtaa, että salaisia pakkokeinoja koskevia säännöksiä uudistetaan yhdenmukaisesti ja että sääntely on tältä osin mahdollisimman saman sisältöistä. Luonnoksessa ehdotetaan muutettavan Tullin

rikostorjuntalakeja siten, että salaisena tiedonhankintakeinona toteutettavan televalvonnan lupaa ei enää jatkossa lähtökohtaisesti rajoitettaisi vain tiettyihin luvan hakemisen hetkellä tiedossa oleviin teleosoitteisiin tai telepäätelaitteisiin. Liikenne- ja viestintäministeriö pitää ehdotetun sääntelyn tavoitetta kannatettavana, mutta samalla on varmistuttava siitä, että seurattavien henkilöiden laitteita tai osoitteita ei lisätä seurantaan liian kevein perustein sivullisten luottamuksellisen viestin suojaamiseksi. LVM viittaa tältä osin perustuslakivaliokunnan poliisilain ja pakkokeinolain yhteydessä antamiin lausuntoihin. Vastaavat ehdotukset merkitsivät perustuslakivaliokunnan mukaan huomattavaa ja periaatteellisesti merkittävää muutosta perustuslain 10 §:ssä turvattun luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan rajoittamista koskevaan lainsäädäntöön. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan ehdotettu muutos on omiaan heikentämään telepakkokeinojen käyttöä koskevaa oikeussuojaa. LVM pitää tärkeänä, että esityksessä arvioitaisiin kokonaisvaltaisesti ehdotuksen vaikutuksia yksityisyyden suojaan.

LVM kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettuja muutoksia ei ole arvioitu EU:n tuomioistuimen tai Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön valossa. Erityisesti liikenne- ja viestintäministeriö kiinnittää valtiovaraministeriön huomiota unionin tuomioistuimen tuoreeseen ratkaisuun asiassa C-162/22, jossa tuomioistuin on käsitellyt viestinnän välitystietojen myöhempää käyttöä korruption kaltaisissa rikoksissa.

Lopuksi LVM kiinnittää huomiota perustuslakivaliokunnan lausunnoissaan esiin nostamaan seikkaan, että pakkokeinojen ja esitutkinnan sääntelyn tavoin myös poliisilain rikosten torjuntaa koskevien toimivaltuuksien sääntelylle on ollut ominaista kehitys, jossa toimivaltuuksia lisätään tai niitä laajennetaan vähittäin. Ehdotusluonnoksen mukaan huomiota voidaan kiinnittää siihen, että esityksessä ei ehdoteta kokonaan uusia toimivaltuuksia. Esityksessä kuitenkin ehdotetaan jo olemassa oleviin toimivaltuuksiin tiettyjä muutoksia, joista osa on luonteeltaan toimivaltuuden käyttöalaa laajentavia. LVM:n arvion mukaan nyt lausuttavana oleva hallituksen esitys on osa tällaista kehityspolkuja. Perustuslakivaliokunnan tavoin ministeriö kiinnittää huomiota siihen, että vaikka toimivallan laajennukset voivat sinänsä olla vähäisiä, on välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa otettava huomioon myös jo aiemmin säädetty valtuudet.

2.8. Liikenne- ja viestintävirasto (TRAFICOM)

Yleiset huomiot hallituksen esityksen luonnoksesta

TRAFICOM kannattaa lausunnossaan ehdotettuja lainsäädäntötoimia siltä osin kuin ne selkeyttäisivät Tullin käyttämiin salaisiin pakkokeinoihin liittyvää oikeustilaa ja yhtenäistäisivät käsitteistöä. TRAFICOM kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että luonnos ei kaikilta osin vastaa esityksen tavoitetta yhdenmukaistaa viranomaisten salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaa lainsäädäntöä.

TRAFICOM toimii sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (SVPL) mukaisena viestinnän luottamuksellisuutta valvovana viranomaisena sekä radiolupaviranomaisena. TRAFICOM lausuu asiasta sen valvoman lainsäädännön kannalta.

Yksityiskohtaiset huomiot hallituksen esityksen luonnoksesta

4 § Televalvonta ja sen edellytykset

Ehdotetun 4 §:n 1 momentin mukaan *televalvonnalla* tarkoitetaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohdassa tarkoitettujen viestinnän välittäjän hallussa olevien välitystietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty sähköisen viestinnän palvelusta annetun lain 3 §:n 43 kohdassa tarkoitettuun yleiseen viestintäverkkoon tai siihen liitettyyn viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen tilapäistä estämistä. *Välitystiedolla* tarkoitetaan tässä laissa sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 7 kohdassa tarkoitettuun käyttäjään tai mainitun pykälän 30 kohdassa tarkoitettuun tilaajaan yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi. TRAFICOM toteaa, että ehdotettu 4 §:n 1 momentti vastaa 23.3.2023 vahvistettuja pakkokeinolain 10:6.1:n ja poliisilain 5:8.1:n muutoksia, 2.11.2023 vahvistettuja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3:16.1:n muutoksia samoin kuin sotilaskurinpäädösten ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 121 §:n 1 momenttiin ehdotettuja muutoksia (HE 82/2023 vp).

TRAFICOM on aiemmissa lausunnoissaan pitänyt niissä ehdotettuja vastaavia muutoksia televalvontaa koskeviin pykäliin lähtökohtaisesti perusteltuina ja selkeyttävinä. Ehdotetun 4 §:n 1 momentin mukaisen välitystiedon määritelmä vastaa pakkokeinolain ja poliisilain sekä Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain muutoksia, mutta se poikkeaa kuitenkin osittain SVPL:n mukaisesta välitystiedon määritelmästä. TRAFICOM pitää kuitenkin hyvänä, että edellä mainittu käsitteiden yhdenmukaisuuteen liittyvä haaste on tunnistettu luonnoksessa. Liikenne- ja viestintävirasto kiinnittää kuitenkin huomiota

siihen, että ehdotettu välitystiedon käsitteen ilmaisu käyttäjään tai tilaajaan "yhdistettävissä olevaa viestiä koskeva tieto" voi aiheuttaa uutta ja ei-toivottua tulkinnanvaraisuutta, jota ei liity sähköisen viestinnän palveluista annetun lain mukaiseen välitystiedon määritelmään. Miten käsitettä sovelletaan tapauksissa, joissa mitään yksiselitteistä "viestiä" ei kyetä yksilöimään tai sellaisen sisällöstä ei ole ainakaan jälkikäteen tietoa, mutta kyseessä on kuitenkin tieto, jota viestintäverkossa käsitellään viestien siirtämiseksi? Esimerkkejä tämänkaltaisista tiedoista ovat tieto päätelaitteelle annetusta IP-osoitteesta taikka tieto tukiasemasta, johon käyttäjän päätelaite on kytkeytyneenä. Liikenne- ja viestintävirasto on lisäksi lausueessaan työryhmän ehdotuksesta hallituksen esitykseksi laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja siihen liittyviksi laeiksi kiinnittänyt huomiota siihen, että tietokoneiden välisen ohjaus- ja signaalintiliikenteen rajaaminen tämän ilmaisun perusteella välitystiedon käsitteen alasta ei näyttäisi vastaavan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain mukaista tulkintaa siitä, mikä on luottamuksellista viestintää (VN/3229/2019).

TRAFICOM pitää ehdotusta televalvonnan kohdentamisesta SVPL 3 §:n 36 kohdassa tarkoitetun viestinnän välittäjän hallussa oleviin välitystietoihin perusteltuna ja selkeyttävänä.

6 § Televalvonnasta päättäminen

TRAFICOM pitää lainkohdan yhtenäistämistä mm. pakkokeinolain ja poliisilain kanssa sinänsä perusteltuna. Liikenne- ja viestintävirasto tuo esiin aiempia lausuntojaan vastaavasti, että uusien telepätelaitteiden lisäämiselle telekuuntelun piiriin tutkinnasta vastaavan virkamiehen päätöksellä tulisi joka tapauksessa olla selkeät perusteet. Lisäksi uusien telepätelaitteiden lisäämisessä tulisi noudattaa erityistä tarkkuutta sen takaamiseksi, että telekuuntelua ei vahingossakaan kohdisteta väärin henkilöihin.

13 § Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset sekä 19 § Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Luonnoksessa tuodaan esiin (s. 10), että voimassa olevan lain 19 §:n muutetun 2 momentin (laissa 460/2023) johdosta niin sanottu näppäimistökuuntelu sisältyy jatkossa teknisen laitetarkkailun määritelmän piiriin, paitsi jos kysymys on sellaisesta luottamuksellisesta viestiä koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta tai muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta, josta säädetään muualla pakkokeinolain 10 luvussa. Siltä osin kuin näppäimistökuuntelulla seurataan reaaliajassa esimerkiksi viestin kirjoittamista, kysymys ei sanotun johdosta olisi teknisestä laitetarkkailusta vaan teknisestä kuuntelusta. Luonnoksen mukaan 13 §:ään lisättäisiin säännös, jonka mukaan Tulli saa kohdistaa pelkästään tekniseen laitteeseen kohdistuvaa teknistä kuuntelua laitteen sijaintipaikasta riippumatta. Ehdotuksen tarkoituksena on mahdollistaa niin sanottu näppäimistökuuntelu silloin, kun tekninen kuuntelu kohdistuisi pelkästään laitteen näppäimistöön viestin sisällön selvittämiseksi. TRAFICOM toteaa, että lain 3 luvun 19 §:ään, jossa säädetään teknisestä laitetarkkailusta, ei ehdoteta tässä yhteydessä muutosta. Liikenne- ja viestintävirasto katsoo, että 13 ja 19 §:n soveltamisalojen suhteesta saattaa syntyä epäselvyyttä ehdotettujen muutosten myötä.

TRAFICOM kiinnittää huomiota siihen, että voimassa olevan lain 19 §:n 2 momentin mukaan teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään tässä luvussa tai muualla laissa. Luonnoksen mukaan tämän johdosta viestin kirjoittamisen seuraamista reaaliajassa näppäimistökuuntelulla pidettäisiin teknisen laitetarkkailun sijasta teknisenä kuunteluna. TRAFICOM katsoo, että teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun erilliset käyttöalat ovat vaikeasti hahmotettavissa. SVPL:n näkökulmasta käytännössä kaikki laitteen ja yleisen viestintäverkon välinen tietoliikenne on luonnehdittavissa sivullisiin nähden luottamuksellisiksi "viesteiksi". Vaikuttaa TRAFICOM:n mukaan epäselvältä, miten näppäimistökuuntelussa ylläpidettäisiin erottelua teknisen laitetarkkailun ja teknisen kuuntelun välillä käytännössä, sillä sähköisen viestinnän palveluista annetun lain viestin käsitteen näkökulmasta esimerkiksi sivullisiin nähden luottamuksellista viestintää ovat siis paitsi teksti- tai sähköpostiviestit mutta yhtä lailla myös verkkoselailuun liittyvä tietoliikenne tai käskyjen lähettäminen palvelimelle esimerkiksi SSH-yhteydellä. TRAFICOM tuo siten esiin, että teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun merkityksiä ja käyttöaloja vaikuttaa olevan syytä selkeyttää.

21 § Teleosoitteen tai telepätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

TRAFICOM toteaa, että esityksessä ehdotetaan poistettavaksi vaatimus siitä, että laitteiden tulisi soveltua pelkästään teleosoitteen ja telepätelaitteen yksilöimiseen. Esityksen mukaan mm. teknologisesti kehityksestä johtuen ei enää voida pitää perusteltuna, että Tullin tulisi jatkossakin hankkia vain laitteita, joiden tulisi soveltua pelkästään teleosoitteen ja telepätelaitteen yksilöimiseen.

Liikenne- ja viestintävirasto huomauttaa, että vaikka poliisilaista ja pakkokeinolaista ehdotettiin niin ikään poistettavaksi säännös siitä, että 1 momentissa tarkoitettujen tietojen hankkimiseksi saadaan käyttää ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota

voidaan käyttää vain telesoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen, ei näitä ehdotuksia kuitenkaan toteutettu, eikä poliisilakia ja pakkokeinolakia lopulta muutettu ehdotetulla tavalla. Luonnoksessa esitettyä muutosta ei siis tulisi toteuttaa siinä esitetyillä perusteilla myöskään Tullin osalta. TRAFICOM pitää kuitenkin lähtökohtaisesti kannatettavana ehdotusta, jonka mukaan viranomaisten käyttämien teknisten laitteiden ominaisuuksia ei rajattaisi. Tällainen sääntely mahdollistaisi teknologisen kehityksen huomioon ottamisen salaisissa tiedonhankintakeinoissa eikä rajoittaisi viranomaisia hankkimaan ainoastaan laitteita, jotka soveltuvat vain telesoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Perustuslakivaliokunnan kanta huomioon ottaen sääntelyä voisi edelleen kehittää suuntaan, jossa esimerkiksi valvonnallisin keinoin, kuten viranomaisen sisäisellä valvonnalla varmistuttaisiin siitä, että laitetta todellisuudessa käytetään ainoastaan kulloinkin kyseessä olevan sääntelyn mukaisin tarkoituksiin. TRAFICOM tarkastaisi edelleen, ettei tekninen laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille. Tällainen sääntely olisi myös kustannustehokasta mahdollista erilaisia ominaisuuksia sisältävien laitteiden käyttämisen eri viranomaistarkoituksiin.

53 § Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa saisi ehdotuksen mukaan jatkossa käyttää myös tullirikoksena pidettävään huumausainerikokseen, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Esitetty muutos vastaisi pakkokeinolain ja poliisilain muutosta. TRAFICOM pitää sääntelyn yhtenäistämistä pakkokeinolain ja poliisilain kanssa sinänsä perusteltuna tavoitteena, mutta tuo ensinnäkin esiin, että perustuslakivaliokunta ei pitänyt pakkokeinolain ja poliisilain ylimääräisen tiedon käytön sääntelyn säännöksen laajentamista huumausainerikokseen asianmukaisena, joskin lakivaliokunta ja hallintovaliokunta tästä huolimatta ovat katsoneet, että tällainen sääntely oli hyväksyttävissä. TRAFICOM esittää harkittavaksi, onko luonnoksen suppeahkoja perusteluita sääntelyn laajentamisen osalta tarpeen täydentää niin, että niissä otetaan huomioon edellä mainitut perustuslakivaliokunnan kannanotot ja edellä mainituissa mietinnöissä muutoksille esitetyt perustelut.

Toiseksi TRAFICOM kiinnittää huomiota erityisesti siihen, ettei luonnoksessa eikä myöskään pakkokeinolain muutoksen esitöissä tarkastella asiaa ollenkaan suhteessa sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivin (2002/58/EY) 15 artiklaan, jossa säädetään edellytyksistä, joilla jäsenvaltiot voivat rajoittaa viestinnän luottamuksellisuutta. TRAFICOM:n käsityksen mukaan ehdotuksen mukaisena ylimääräisen tiedon käyttönä voisi tulla kyseeseen myös ns. takautuvan televalvonnan kautta myös sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 157 §:n nojalla viranomaistarpeisiin säilytettävien välitystietojen käyttö. Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan tällaisten tietojen säilytys ja käyttö on tietyin edellytyksin mahdollista silloin, kun on kyse vakavan rikollisuuden torjumisesta tai yleistä turvallisuutta koskevien vakavien uhkien ehkäisemisestä taikka kansallisen turvallisuuden takaamisesta.

EU-tuomioistuin on ottanut ratkaisukäytännössään kantaa viestintäpalvelujentarjoajien viranomaistarpeisiin säilyttämien ja toimivaltaisille viranomaisille vakavan rikollisuuden torjumiseksi antamien tietojen myöhempään käyttöön. Tapauksessa C-162/22 tuomioistuin totesi, ettei tällä tavoin saatuja tietoja voitu "välittää muille viranomaisille eikä käyttää pääasiassa kyseessä olevan, korruptiota muistuttavien virkavirheiden torjumisen kaltaisten sellaisten tavoitteiden saavuttamiseksi, jotka ovat yleisen edun mukaisten tavoitteiden hierarkiassa alempana kuin vakavan rikollisuuden torjunta ja yleiseen turvallisuuteen kohdistuvien vakavien uhkien ehkäiseminen". TRAFICOM:n käsityksen mukaan todettu soveltuu myös tilanteeseen, jossa tietoja käytettäisiin saman viranomaisen sisällä tällaiseen tarkoitukseen. TRAFICOM:n näkemyksen mukaan esitöissä tulisi arvioida, täyttääkö ehdotus tältä osin EU-tuomioistuimen asettamat kriteerit.

2.9. Valtioneuvoston oikeuskansleri (OK)

Lähtökohtana OK toteaa lausunnossaan, että poliisille säädetyt toimivaltuudet eivät väistämättä tarkoita sitä, että toiselle viranomaiselle olisi välttämätöntä antaa samankaltaiset toimivaltuudet. Ehdotettujen muutosten tarpeellisuutta on arvioitava asiassa nimenomaan Tullin toiminnan kannalta, kuten esityksessä on tehtykin. OK toteaa kannattavansa esityksen tavoitetta yhdenmukaistaa Tullin rikostorjuntalain säännöksiä poliisilakiin ja pakkokeinolakiin tehtyjen muutosten mukaiseksi. Esityksessä on tuotu esille lainsäädännön yhdenmukaisuuden olevan tärkeää muun ohella PTR-viranomaisten (poliisi, Tulli, Rajavartiolaitos) yhteistyön onnistumiseksi. OK:n näkemyksen mukaan ehdotettuihin muutoksiin liittyvät keskeiset oikeudelliset kysymykset on suurilta osin arvioitu jo pakkokeinolain ja poliisilain muutosten yhteydessä, joista perustuslakivaliokunta on antanut lausuntonsa. Edellä mainitut perustuslakivaliokunnan lausunnot on OK:n mukaan esityksessä otettu huomioon asianmukaisesti muutoin paitsi yhdeltä osalta. Telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista koskevan 3 luvun 21 §:n osalta esityksessä ehdotetaan poistettavaksi 2 momentin rajoitus siitä, että tietojen hankkimiseksi saa käyttää ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää vain telesoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Samankaltaista muutosta ehdotettiin myös poliisilain ja pakkokeinolain hallitusten esityksissä. Tuolloin perustuslakivaliokunta katsoi aiempaan käytäntönsä viitaten, ettei ehdotetulle rajoituksen poistamiselle ollut esitetty riittäviä perusteluita eivätkä hallitusten esityksiin sisällyneet ehdotukset toteutuneet. Kyseisiä perustuslakivaliokunnan kannanottoja ei

ole esityksessä otettu huomioon, joten esitystä on tältä osin arvioitava uudelleen. Edellä mainittujen perustuslakivaliokunnan lausuntojen jälkeen annetussa Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakea koskevassa hallituksen esityksessä kyseistä muutosta ei esitetty.

Yleisempänä huomiona OK toi esille, että rikostorjuntaa koskeva sääntely on muodostunut varsin laajaksi sääntelykehikoksi eri viranomaisille. Sääntelyn johdonmukaisuuden varmistamisen ja sääntelykokonaisuuden hahmottamisen kannalta tämä ei välttämättä ole selkein vaihtoehto. Tilannetta ei paranna myöskään se, että eri lakeja koskevat muutosehdotukset tulevat eduskunnan käsittelyyn eri aikoihin. OK:n näkemyksen mukaan toivottavaa olisi, että rikostorjuntaa ja tiedustelua koskevaa lainsäädäntöä tulisi tarkasteltua myös riittävän kokonaisvaltaisesti.

2.10. Oikeusministeriö (OM)

Yleistä

Ehdotusten tavoitteena on, että Tullin rikostorjuntalain 3 luvun muutokset vastaisivat pääosiltaan lokakuussa 2023 voimaan tulleita pakkokeinolain 10 luvun ja poliisilain 5 luvun muutoksia (laki 452/2022 ja 492/2023).

OM viittaa lausunnossaan siihen, että käsitellessään lokakuussa 2023 voimaan tulleita pakkokeinolain muutoksia perustusvaliokunta totesi, että ”kyseessä on perus- ja ihmisoikeusherkkä sääntelykohde, jossa on sovittava yhteen perus- ja ihmisoikeuksien turvaamia seikkoja rikosten selvittämisen ja muiden vastaavien painavien yhteiskunnallisten intressien kanssa ja jossa korostuvat vaatimukset sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta, välttämättömyydestä sekä oikeusturvasta. Lisäksi vaatimuksella sopusoinnusta Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa, sellaisena kuin sopimuksen sisältö täsmentyy Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä, on tällaisessa sääntelyssä suuri merkitys.” Tämä on OM:n mukaan otettava lähtökohdaksi myös nyt käsiteltävinä olevia ehdotuksia arvioitaessa.

Lisäksi lokakuussa 2023 voimaan tulleiden pakkokeinolain ja poliisilain muutoksien käsittelyssä perustusvaliokunta totesi, että sekä pakkokeinojen ja esitutkinnan sääntelylle, että poliisilain rikosten torjuntaa koskevien toimivaltuuksien sääntelylle on pakkokeinojen ja esitutkinnan sääntelyn tavoin ollut ominaista kehitys, jossa toimivaltuuksia lisätään tai niitä laajennetaan vähittäin. Lainmuutoksilla toteutettavat toimivallan laajennukset voivat sinänsä olla vähäisiä, mutta välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa on otettava huomioon myös jo aiemmin säädetty valtuudet. Vähäinenskin laajennus toimivaltuuteen, jonka perustuslakivaliokunta on aikaisemmassa lausunnossa arvioinut olevan valtiosääntöoikeudellisesti moitteeton, voi antaa aihetta muuttaa välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden arviointia. Tämäkin on otettava lähtökohdaksi myös nyt käsiteltävinä olevia ehdotuksia arvioitaessa.

Sittemmin rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain säännökset on muutettu vastaamaan voimassaolevia pakkokeinolain ja poliisilain muutoksia. Nyt lausunnolla oleva luonnos Tullin rikostorjuntalain muuttamiseksi on OM:n mukaan osa viitattua jatkumoa. OM korostaa, että ehdotettaessa uusia tai uudenlaisia toimivaltuuksia toiselle viranomaiselle, jolla on toisenlaiset toimivaltuudet ja tehtäväkenttä, on esityksessä asianmukaisesti perusteltava, millä perusteella perusoikeuksien rajoitusedellytysten katsotaan täyttyvän myös ehdotetussa sääntelyssä. Perusteluissa on tehtävä asianmukaisesti selkoa perusoikeuksien rajoitusedellytysten täyttymisestä nimenomaan tässä kontekstissa (mm. hyväksyttävyyys, oikeasuhtaisuus ja välttämättömyys, täsmällisyys). Jatkovalmistelussa esitysluonnoksen säätämisjärjestysperusteluja tulee täydentää tästä näkökulmasta.

Luonnoksen säätämisjärjestysperusteluista ei käy asianmukaisesti ilmi, millä perusteella ehdotettujen uusien toimivaltuuksien katsotaan olevan välttämättömiä ja oikeasuhtaisia. Vaikka tällaista arviointia olisi sisällytetty muualle esitykseen, tulee säätämisjärjestysperusteluissa joko toistaa arvio tai viitata muihin perustuslain kannalta merkityksellisiin jaksoihin. Oikeusministeriö painottaa, että jatkovalmistelussa on syytä aikataulun mahdollistaessa huomioida myös perustuslakivaliokunnan aikanaan esityksestä HE 82/2023 vp antama lausunto. Lisäksi oikeusministeriö katsoo, että ehdotettujen toimivallan laajennusten osalta vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksiin ei ole juurikaan arvioitu. Oikeusministeriö katsoo tarpeelliseksi, että vähintäänkin esityksen perusteluja ja arviointeja tältäkin osin täydennettäisiin.

11 § Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Esityksessä ehdotetaan, että Tulli saisi kohdistaa henkilöön peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa myös tullirikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Kuten esityksessä todetaan, Tulli voi jo nykyään pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 3 momentin mukaisesti kohdistaa epäiltyyn peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa

(rikoksen selvittämiseksi), jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Esityksessä ehdotettu muutos vastaisi poliisilain 5 luvun 15 §:n 4 momenttia. OM kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettu muutoksessa olisi kyse verrattain merkittävästä toimivallan laajentamisesta, sillä kyse olisi tietoverkossa tapahtuvan peitelty tiedonhankinnan mahdollistamisesta rikoksen estämiseksi. Esityksen mukaan ”on todennäköistä, että toimivaltuuden avulla voitaisiin jatkossa onnistua estämään esimerkiksi valmisteilla olevia laittomaan maahantuontiin liittyviä rikoksia, jos suunniteltuun tekoon päästään puuttumaan saatujen tietojen avulla”. Esityksessä toimivallan laajentamista on perusteltu pitkälti ainoastaan tarkoituksenmukaisuusargumenteilla. OM katsoo tarpeelliseksi, että vähintäänkin esityksen säätämisyjärjestysperusteluja ehdotetun toimivaltuuden laajentamiseksi rikosten estämiseksi täydennetään erityisesti välttämättömyysvaatimuksen kannalta sekä minkä vuoksi juuri ehdotettu toimivaltuus täyttää perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Myöskään pelkästään se ajatus, että poliisilla ja Rajavartiolaitoksella on vastaava toimivaltuus käytössä ei yksinään riitä perusteeksi, vaan toimivaltuuden välttämättömyyttä on perusteltava tarkemmin Tullin rikostorjunnan kannalta.

21 § Telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

OM kiinnittää huomiota siihen, että käsitellessään pakkokeinolain muutosehdotuksia perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota siihen, että perustuslakivaliokunta on aikaisemmin nimenomaisesti edellyttänyt nyt poistettavaksi ehdotetun kaltaisen rajoituksen lisäämistä poliisilakiin edellytyksenä tavallisen lain säätämisyjärjestyksen käyttämiselle. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että ehdotetulle poistolle ei ole esitetty riittäviä perusteluita, ja että säännös tulee joko säilyttää tältä osin voimassa olevassa muodossaan tai muuten säännösperusteisesti huolehtia valvonnallisin ja teknisin keinoin siitä, että laitetta käytetään vain yksilöintitietojen hankkimiseen. Edellä todetun valossa lakivaliokunta ehdotti, että pakkokeinolain 10 luvun 25 §:n 2 momenttiin ei tehtäisi ehdotettua muutosta, jolla poistettaisiin rajoitus siitä, että telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseksi saadaan käyttää ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää pelkästään tähän tarkoitukseen. Näiden perusteluiden valossa esitetty ehdotus ei ole perusteltu eikä siten ole syytä nyt käsiteltävässä lainsäädännössä poiketa pakkokeinolain ja poliisilain vastaavan sääntelyn systematiikasta. Edellä todettu huomioon ottaen OM ei pidä ehdotettua rajoitusta perusteltuna rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 21 §:n 2 momenttiin ja ehdotus tulisi poistaa.

53 § Ylimääräisen tiedon käyttäminen

OM toteaa, että esityksen mukaan olisi perusteltua, että ylimääräistä tietoa saisi käyttää myös tullirikoksena pidettävän huumausainerikoksen selvittämisessä, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tullirikoksen selvittämiselle. Lisäksi esityksen mukaan huumausainerikokset liittyvät monessa tapauksessa vakavampien rikosten tekemiseen tai samaan rikoskokonaisuuteen ja niiden voidaan katsoa kuuluvan perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettujen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin. Esityksessä todetaan, että erityisesti tietoverkkojen avustuksella toteutettavissa tullirikoksissa maahan tuotavat lähetykset jaetaan kiinnijäämisriskin pienentämiseksi useisiin lähetyksiin ja tällöin tapauksen paljastuessa ja selvittämisen alkuvaiheessa tapauskokonaisuuden laajuus ei ole tutkivan viranomaisen tiedossa ja tällöin ylimääräisen tiedon käyttäminen alkuvaiheessa on tärkeää kokonaisuuden hahmottamiseksi ja selvittämiseksi. Voimassa olevan sääntelyn perusteella törkeän huumausainerikoksen johdosta tehdyssä telekuuntelussa kertyneen ylimääräisen tiedon käyttäminen tullirikoksena pidettävän huumausainerikoksen selvittämiseksi ei ole mahdollista. Esityksen mukaan käytännössä tilanne on voinut johtaa esimerkiksi siihen, että telekuuntelutulennetta voidaan käyttää todisteena telekuunteluluvan kohteena ollutta törkeästä huumausainerikoksesta syytettyä kohtaan, mutta ei samaan asiakokonaisuuteen liittyvän huumausainerikoksen osalta.

Vaikkakin ehdotus OM:n mukaan vaikuttaa lähtökohtaisesti perustellulta, sitä tulisi tarkemmin tarkastella erityisesti perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön näkökulmasta. Vaikka pakkokeinolain ja poliisilain muutosten yhteydessä huumausainerikosten lisääminen ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaan sääntelyyn on katsottu perustelluksi, asiaa tulee tarkastella nyt ehdotettavan muutoksen osalta suhteessa Tullin toimivallan laajentamiseen. OM toteaa lisäksi, että vaikka pakkokeinolaissa ja poliisilaissa on vastikään tehty vastaava muutos, tämä ei automaattisesti takaa sitä, että muutos olisi perusteltu muussa toimivaltasääntelyssä, eikä tällainen perustelu ole säätämisyjärjestyksen kannalta riittävä.

2.11. Poliisihallitus (POHA)

POHA toteaa lausunnossaan, että HE-luonnoksen taustalla ovat pakkokeinolakiin, poliisilakiin ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin tehdyt muutokset. Poliisihallitus kannattaa pääosin HE-luonnokseen sisältyviä lakiehdotuksia ja pitää HE-luonnoksen perusteluita asianmukaisina, mutta kiinnittää lausunnossaan huomiota seuraaviin kohtiin.

HE-luonnoksessa ehdotetaan lisättäväksi Tullin rikostorjuntalakiin Tullille oikeus peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa. POHA yhtyy KRP:n lausunnossa esitettyihin perusteluihin näkemyksiin tässä asiassa. Poliisin ja Tullin oikeudet, eivät saa olla tässä asiassa ristiriitaisia ja laajennettaessa Tullin toimivaltuuksia tietoverkossa tehtävän peitelty tiedonhankinnan osalta, tulee koulutuksen avulla varmistaa, että toimivaltuutta käyttävät tullimiehet on riittävästi perehdytetty tietoverkossa tehtävän peitelty tiedonhankinnan ja peitetoiminnan eroavaisuuksista.

POHA toteaa lisäksi, että valtioneuvoston asetuksen esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnan (13.2.2014/122) 3 luvun 21 §:n mukaisesti Poliisihallitus on asettanut esitutkintaviranomaisista ja Suojelupoliisin edustajasta koostuvan salaisen tiedonhankinnan seurantaryhmän, jonka tehtävä on muun muassa toiminnan, yhteistyön ja koulutuksen seuranta. POHA pitää tärkeänä, että salaisia tiedonhankinta- ja pakkokeinoja käyttävillä esitutkintaviranomaisilla on yhteinen näkemys tietoverkossa toteutettavan peitelty tiedonhankinnan rajoista suhteessa yksinomaan tietoverkossa toteutettavaan peitetoimintaan ja peitetoimintaan. POHS huomauttaa myös, että poliisi vastaa valtakunnallisesti salaisten pakkokeinojen ja tiedonhankintakeinojen koulutuksista.

POHA kiinnittää huomiota myös siihen, että HE-luonnoksessa ehdotetaan muutettavaksi Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 21 §:n 2 momenttia, mikä koskee teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisessa käytettäviä teknisiä laitteita. Ehdotettu säännösmuutos poistaisi rajoituksen teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseen käytettävän laitteen ominaisuuksista ja jatkossa laitteen ominaisuuksia ei enää rajattaisi. Poliisihallitus toteaa, että ehdotettu muutosehdotus vastaa sisällöltään poliisilain 5 luvun 25 §:n muutosehdotusta (HE 275/2022 vp), jonka valiokuntakäsittelyn aikana Perustuslakivaliokunta lausui aikaisempaan tulkintakäytäntöön viitaten, että ehdotetulle rajoituksen poistamiselle ei oltu esitetty riittäviä perusteluja ja lausunnon johdosta muutos ehdotus poistettiin esityksestä ja ehdotus poliisilain 5 luvun 25 §:n muuttamisesta ei toteutunut. POHA:n mukaan edellä mainittua asiaa ei ole Tullin rikostorjuntalain osalta perusteltua arvioida toisin, kuin perustuslakivaliokunta ja hallintovaliokunta arvioivat poliisilain muutoksen yhteydessä arvioineet. POHA toteaa kuitenkin, että laitteen ominaisuuksia koskeva raja on koettu poliisissäkin vaatimuksena hankalaksi.

2.12. Puolustusministeriö (PLM)

PLM toteaa lyhyessä lausunnossaan, että hallituksen esitysluonnoksesta ilmenevät muutokset Tullin rikostorjuntalain 3 lukuun ovat tarpeellisia. On tarkoituksenmukaista, että kaikkien esitutkintaviranomaisten salaisiin tiedonhankintakeinoihin liittyvä lainsäädäntö on mahdollisimman yhdenmukaista. Puolustusvoimat on yksi esitutkintaviranomainen ja tekee yhteistyötä muiden esitutkintaviranomaisten, eli Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen kanssa myös salaisiin tiedonhankintakeinoihin liittyen. Puolustusvoimien osalta muutostarpeet on huomioitu eduskunnalle marraskuussa 2023 annetussa hallituksen esityksessä laiksi sotilaskurinpäädäntö ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 82/2023).

2.13. Rajavartiolaitoksen esikunta/sisäministeriön rajavartio-osasto

Rajavartiolaitoksen esikunta ja samalla sisäministeriön rajavartio-osasto kannattavat lausunnossaan esitysluonnosta. Muutokset rikostorjunnasta Tullissa annetun lain säännöksiin pääosin noudattavat pakkokeinolain ja poliisilain 1.10.2023 voimaan tulleilta muutoksia samoin kuin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 10.11.2023 voimaan tulleita muutoksia (laki 990/2023) ja muutokset ovat pääosin perusteltuja. PTR-viranomaisten rikostorjunnan yhteistyön tehokkuuden kannalta on tärkeää, että kaikkien esitutkintaviranomaisten salaisiin tiedonhankintakeinoihin liittyvä lainsäädäntö on mahdollisimman yhdenmukaista. Asiallisesti samojen keinojen sääntelyssä ei tulisi olla perusteettomia eroja eri esitutkintaviranomaisten välillä.

Rajavartiolaitoksen esikunta kuitenkin kiinnittää huomiota monien muidenkin lausujien tapaan ehdotettuun säännökseen teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisesta. Säännösehdotus perusteluineen vastaa pakkokeinolain ja poliisilain muutosten yhteydessä esitettyä. Perustuslakivaliokunnan lausuntojen perusteella voimassa olevaa lainsäädäntöä ei kuitenkaan muutettu esitetyllä tavalla. Edellä sanotun johdosta Rajavartiolaitoksen esikunta pitää perustellumpana, että sääntelyvaihtoehtoja valvonnallisiksi ja teknisiksi ratkaisuksi teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseksi selvittäisiin vielä yhteistyössä esitutkintaviranomaisten kesken ja tarvittaessa asiaa edistettäisiin kaikkien esitutkintaviranomaisten osalta yhdessä.

2.14. Sisäministeriön poliisiosasto (SMPO)

SMPO kannattaa pääosin HE-luonnokseen sisältyviä ehdotuksia ja pitää HE-luonnoksen perusteluja asianmukaisina.

SMPO kiinnitti huomiota kuitenkin siihen mihin monet muutkin tahot olivat lausunnoissaan viitanneet, eli siihen, että luonnoksessa ehdotetaan muutettavaksi Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 21 §:n 2 momenttia, joka koskee teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisessa käytettäviä teknisiä laitteita. Muutoksella säännöksestä poistettaisiin rajoitus,

jonka mukaan telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseksi saadaan käyttää ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää pelkästään tähän tarkoitukseen. Vastaavaa muutosta poliisilakiin ehdotettaessa rajoituksen poistamiselle ei perustuslakivaliokunnan mukaan oltu esitetty riittäviä perusteluja. Säännös tuli joko säilyttää nykyisessä muodossaan tai säädöspäätöksen perusteella huolehtia valvonnallisista ja teknisistä keinoista siitä, että laitetta käytetään vain yksilöintitietojen hankkimiseen. Perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta hallintovaliokunta ehdotti kyseisen säännösmuutoksen poistamista lakiehdotuksesta, ja näin ollen hallituksen esitykseen HE 275/2022 vp sisällytynyt ehdotus poliisilain 5 luvun 25 §:n muuttamisesta ei toteutunut. Sisäministeriön käsityksen mukaan asiaa ei ole Tullin rikostorjuntalain asiayhteydessä perusteltua arvioida toisin kuin perustuslakivaliokunta ja hallintovaliokunta ovat arvioineet poliisilain muutoksen yhteydessä. Näin ollen kyseinen Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 21 §:n 2 momenttia koskeva muutosehdotus tulisi joko poistaa hallituksen esityksestä kokonaan tai vähintäänkin hallituksen esitystä tulisi täydentää siten, että perusteluissa ja lakiehdotuksessa otetaan asianmukaisesti huomioon edellä viitatuksi valiokuntien kannanotot.

2.15. Suojelupoliisi (SUPO)

SUPO piti lausunnossaan ehdotettuja muutoksia tarpeellisina ja kannatettavina ja säännösten mahdollisimman laajaa yhdenmukaisuutta muiden PTR-viranomaisten vastaavien säännösten kanssa tärkeänä. Lisäksi SUPO huomautti, että tietoverkossa tapahtuvan peiteltyyn tiedonhankinnan osalta perusteluissa mainitut esimerkitapaukset näyttäisivät liittyvän enemmänkin tietoverkossa tapahtuvan valeoston tilanteisiin kuin tietoverkossa tapahtuvaan peiteltyyn tiedonhankintaan. SUPO kiinnitti huomiota myös siihen, ettei 3 luvun 60 §:n (*viestinnän välittäjän* avustamisvelvollisuus) terminologiaan tehtyä muutosta ole yhdenmukaistettu saman luvun 61 §:n (korvaus *teleyritykselle*) kanssa. Lopuksi SUPO totesi, että Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 60 §:n otsikko olisi syytä muuttaa tässä yhteydessä, sillä nykyisen otsikon mukaan pykälässä säädettäisiin myös pääsystä eräisiin tiloihin, vaikka pykälän tekstissä tästä ei ole säädetty.

2.16. Suomen asianajajaliitto

Asianajajaliitto pitää lausunnossaan tärkeänä, että salaisia tiedonhankintakeinoja koskeva lainsäädäntö on kaikkien esitutkintaviranomaisten osalta yhdenmukaista. Näin ollen Asianajajaliitto kannattaa Tullin rikostorjuntalain 3 luvun säännöksiä ehdotetun mukaisesti siten, että Tullin rikostorjuntalain muutokset rinnastuvat sisällöltään edellä mainittujen lakien salaista tiedonhankintaa koskeviin säännöksiin.

Asianajajaliitto pitää kuitenkin yleisellä tasolla ongelmallisena lainvalvonta- ja turvallisuusviranomaisten jatkuvasti kasvavaa toimivaltuuksien lisäämistä. Liitto pyytää valtiovarainministeriötä kiinnittämään huomiota kyseiseen asiaan sekä erityisesti suhteellisuus- ja tarpeellisuusvaatimusten määrittelyyn.

Asianajajaliitto toistaa lausunnossaan muun muassa Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain muutoksen yhteydessä esiin tuomansa huolen siitä, ettei salaisten pakkokeinojen käytön kohteena olevalla henkilöllä ole Tullin rikostorjuntalain, sen ehdotetuissa muutoksissa tai muuallakaan, salaisia pakkokeinoja koskevassa lainsäädännössä oikeutta saattaa käytettyjen pakkokeinojen laillisuutta jälkikäteen tuomioistuimen tutkittavaksi. Pakkokeinojen käytön valvonta on lisäksi, vuosittaista kertomusta lukuun ottamatta, uskottu pakkokeinoja käyttävälle viranomaiselle itselleen. Asianajajaliitto kehottaa tässäkin yhteydessä vakavasti harkitsemaan tehokkaan jälkivalvonnan keinoja kansalaisten perusoikeuksien ja viranomaistoiminnan luottamuksen turvaamiseksi. Asianajajaliitto myös huomauttaa, ettei rikostorjunnan varjolla tule myöskään pyrkiä supistamaan kansalaisten perusoikeuksien nykytilaa.

2.17. Suomen syyttäjähdistys ry (SSY)

SSY kannattaa lausunnossaan esitystä. Ehdotukset ovat SSY:n mukaan lähtökohtaisesti perusteltu hyvin ja kattavasti sekä säännösmuutosehdotukset on kirjoitettu asianmukaisen täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Myös arviot suhteessa perustuslakiin on SSY:n mukaan tehty ansiokkaasti. SSY pitää kannatettavana sitä, että salaisten tiedonhankintakeinojen osalta säännökset olisivat mahdollisimman yhteneväiset pakkokeino- ja tullin rikostorjuntalain kanssa.

SSY toteaa, että 3 luvun 21 §:ään ehdotetaan muutosta laitteiden soveltavuuteen, joita käytetään telesoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Pakkokeinolain 10 luvun 25 §:ään ei säädetty tässä ehdotettua muutosta. Asiaa puitiin eduskunnassa lakivaliokunnassa ja asia ilmenee lausunnosta 30/2022. Tätä ei SSY:n mukaan pitäisi säätää ehdotetulla tavalla myöskään Tullin rikostorjuntalakiin, sillä muuten eroavuus aiheuttaisi turhia käytännön ongelmia siinä mitä laitetta käytetään rikostorjunnassa ja mitä rikosten tutkinnassa. SSY toteaa lisäksi, että muutoinkin olisi tärkeää, että salaisten tiedonhankintakeinojen osalta säännökset olisivat yhteneväiset sekä rikosten selvittämisen eli pakkokeinosäännösten, että rikosten estämisen eli esimerkiksi tullin, rajavartiolaitoksen rikosentorjunta lain ja poliisilain kesken ja sisällä. Tämä tulee lakien valmistelussa ottaa huomioon ja siihen pyrkiä. SSY totesi, että eroavaisuudet varsinkin samaa prosessia koskevien

asioiden välillä (rikosten selvittäminen/rikosten estäminen) aiheuttavat helposti erehdyksiä ja ongelmia sekä käytössä että tulkinnoissa, kun eri viranomaiset selvittävät samaa asiaa. Poikkeavuudet aiheuttavat ongelmia myös syyttäjien työssä, kun syyteharkinnan ja oikeuskäsittelyn aikana esitetään väitteitä, että tieto on erheellisesti hankittua ja vaaditaan mm. hyödyntämiskieltoja. Tällaisten ongelmien aiheuttamista tulisi välttää ja sen vuoksi olisi SSY:n mielestä tärkeää harkita sitä, että rikosten selvittämistä koskevat salaiset tiedonhankintakeinot olisi säädetty yhdessä laissa ja samoin yhdessä laissa olisi rikosten estämistä koskevat säännökset. Tällä hetkellä varsinkin rikosten estämistä koskevia säännöksiä on jokaisella rikosten estämistä koskevalla viranomaisella.

2.18. Syyttäjälaitos/Valtakunnansyyttäjä

Syyttäjälaitoksen lausunnossa pidetään hallituksen esitysluonnosta kokonaisuudessaan kannatettavana ja perusteltuna. Televalvontaa koskevat luonnoksen ehdotukset vastaavat lausunnon mukaan pakkokeinolain uudistuksessa tehtyjä lainsäädäntöä täsmentäviä ja tehostavia muutoksia. Erityisen tarpeellisenä Syyttäjälaitos pitää peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa koskevaa luonnoksen ehdotusta. Uudistusta on pidettävä Syyttäjälaitoksen mukaan perusteltuna huomioiden tietoverkoissa tapahtuvan rikollisuuden kasvu, tietoverkkorikollisuuden estämisen ja selvittämisen vaikeus sekä Tullin torjuman rikollisuuden kansainvälinen luonne.

Tämän lisäksi syyttäjälaitos kiinnittää lausunnossaan huomiota ehdotetun 53 §:n muutukseen, jossa ylimääräistä tietoa saisi käyttää myös tullirikoksena pidettävän huumausainerikoksen selvittämisessä, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tullirikoksen selvittämiselle. Esitetty muutos on olennainen rikosasian vastaajien yhdenmukaiseksi kohtelemiseksi riippumatta huumausainerikoksen tekopaikasta ja –tavasta todistelua vastaanottaessa ja tuomioistuimen päättäessä ylimääräisen tiedon hyödyntämisestä todisteena.

Lopuksi Syyttäjälaitos toteaa, että ehdotettujen muutosten vaikutuksissa tulisi koko rikosprosessiketjun osalta huomioida se, että esimerkiksi peiteltyä tiedonhankintaa koskevan sääntelyn laajeneminen tietoverkkoihin parantane rikosten selvitysastetta ja siten lisännee suoritettavien esitutkintojen, syyteharkintaan saapuvien ja tuomioistuinkäsittelyyn päätyvien asioiden määrää.

2.19. Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto (FICOM)

FICOM listaa lausunnossaan liiton keskeiset viestit esityksestä. FICOM:n mukaan esityksessä ehdotetaan salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaan 3 lukuun muutoksia, jotka lisäävät entisestään teleoperaattoreille tulevien kyselyiden määrää ja hallinnollista taakkaa. FICOM toteaa tiivistetysti, että:

- Velvoitteiden noudattamisen tulee olla operaattoreille yksiselitteistä ja selkeää, ilman tulkinnanvaraisuutta.
- Ajatus siitä, että yksityisyyden suojaan puuttuvien toimien kynnyksellä olisi olla tietoverkoissa kategorisesti alempi kuin muualla, on kestävä.
- Tullin rikostorjuntalakia ei pidä muuttaa niin, että siitä poistettaisiin rajoitus, jonka mukaan telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseksi saa käyttää ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voi käyttää pelkästään tähän tarkoitukseen. Tällaisesta ehdotuksesta on luovuttu myös pakkokeinolain ja poliisilain muutoshankkeiden eduskuntakäsittelyissä.
- Teleyrityksillä tulee aina olla oikeus täysimääräiseen korvaukseen kaikista kustannuksista, jotka aiheutuvat viranomaisten avustamisesta, myös henkilötöiden osalta.

2.20. Tulli

Tulli toteaa lausunnossaan, että rikostorjuntaviranomaisten toimivaltuuksien mahdollisimman suuri identtisyys ja symmetrisyys ovat ehdoton edellytys toimivalle ja vaikuttavalle viranomaisyhteistyölle. Näin ollen myös salaisten tiedonhankintakeinojen osalta on tarpeen varmistaa sääntelyn yhdenmukaisuus. Tulli toteaa myös, että rikostorjuntaviranomaiset käyttävät yhteisiä järjestelmiä, jonka vuoksi säännösten yhdenmukaiset peruslähtökohdat ovat äärimmäisen tärkeitä. Tulli toteaa, että edellä mainitun tarpeen vuoksi tulee tehdä soveltuvin osin tässä esitysluonnoksessa ehdotetut vastaavat muutokset Tullin rikostorjuntalain 3 lukuun, kuin mitä on tehty pakkokeinolain 10 lukuun ja poliisilain 5 lukuun ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 lukuun. Tulli on ollut aktiivisessa keskusteluyhteydessä valtiovaraministeriön kanssa lakihankkeen aikana ja Tullin näkökulmia on otettu ansiokkaasti huomioon esitysluonnoksen valmistelussa. Esityksessä ehdotetut muutokset ovat siten Tullin mukaan kannatettavia.

Lopuksi myös Tulli huomauttaa, ettei Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 21 §:n 2 momentissa ole otettu huomioon aikaisempia samankaltaisten lakiesityksien valiokuntakäsittelyjä. Perustuslakivaliokunta antoi lausunnon hallintovaliokunnalle hallituksen

esitykseen HE 275/2022 vp sisältyneeseen poliisilain 5 luvun 25 §:n muutosehdotukseen liittyen. Perustuslakivaliokunta katsoi, että ehdotetulle rajoituksen poistamiselle ei oltu esitetty riittäviä perusteluja. Perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta hallintovaliokunta ehdotti kyseisen säännösmuutoksen poistamista lakiehdotuksesta. Tämän vuoksi vastaava Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 21 §:n 2 momenttia koskeva muutosehdotus tulee poistaa Tullin näkemyksen mukaan myös tästä hallituksen esityksestä.

2.21. Tulliliito

Tulliliito totesi lyhyesti kannattavansa hallituksen esitysluonnosta Tullin rikostorjuntalain 3 luvun muuttamisesta esitetyllä tavalla.